

Acta Bricolensia

6/2024

Adolf Fredrik Barnekow

av

Lennart Fahlback

Acta Bricolensia är Sällskapet Par Bricoles serie med digitala artiklar publicerade av Den Bacchanaliska Akademien

Redaktion

Christer Alexandersson, Dan Ekström, Hans Gillgren,
Mats Hayen och Peter Lind

Adolf Fredrik Barnekow

Lennart Fahlback

I Sällskapet Par Bricoles första matrikel upprättad av Olof Kexél på hösten år 1779 gavs medlemsnummer ett åt baron Adolf Fredrik Barnekow. Vem var denne broder Barnekow och varför fick han nummer ett i denna första bricolistiska matrikel? Dessa frågor ska jag här försöka kasta ljus över.

Adolf Fredrik Barnekow var skåning. Han föddes 8 april 1744 på Lövestad i Skåne som yngste son till generalen och baronen Christian Barnekow och hans maka Eva Charlotta Stenbock. Hon var dotter till Magnus Stenbock, mannen som ledde de svenska styrkorna i slaget vid Helsingborg den 28 februari 1710 och som definitivt räddade Skåne till Sverige.

Han fick sitt namn – Adolf Fredrik – efter dåvarande kronprinsen, sedermera konungen Adolf Fredrik, vilken också vid ett besök i Kristianstad frambar honom till dopet.

Han studerade i Lund och Uppsala. Han kom framförallt att studera byggnadskonsten och tecknandet. Detta berodde säkert på att han hade både intresse och begåvning för dessa ämnen – något som klart framgår av alla de teckningar, ritningar och skisser han lämnat efter sig och som också syns i de, tyvärr inte så många, av hans skapelser som fortfarande finns kvar. Det är ju så att de flesta trädgårdar och slottsparkar inte förblir oförändrade i över tvåhundra år – hur vackra de än varit från början.

Adolf Fredrik Barnekow (1744–1787). Reproduktion i svartvitt av oljemålning av Pehr Hilleström d.ä. (1732–1816). NMGrh 283. Nationalmuseum.

Par Bricole-brodern Johan Gabriel Oxenstierna spekulerar, i sitt åminnelsetal i Svenska Frimurarorden över Adolf Fredrik Barnekow, om ytterligare ett motiv:

Huru smickrande för den bräckliga människan, att vid sin egen förstöring, lemna sin hågkomst åt uppförda byggnader som höja hennes namn ur glömskans djup, under det att nya släkter följa hvarandra och försvinna i stoftet, vid foten av deras grundvalar.

Så är det kanske – stora män har i alla år strävat efter att bygga monument över sig själva.

När fadern dött år 1762 tog Adolf Fredrik chansen att tillämpa sina vunna kunskaper i tecknande och byggande. Han köpte godset Björnstorp av baron Gyllenkrook. Köpet finansierades dels av arv efter fadern och på modernt sätt även med banklån.

Johan Christopher Barfod (1753–1829) konstaterade:

Här fanns en vacker huvudbyggnad av sten, vilken han med bästa smak lät pryda och inreda. Tvenne vackra paviljonger uppfördes och en stor trädgård anlades med terrasser utför den höjd, varpå gården är belägen. Förträffliga karpdammar, som tillförne funnos vid stället, blevo ansenligt förökade och gävo ymnigt fiske. Farten till gården blev lättad medelst anläggningen av en ganska vacker väg.

Under dessa år tillbringade han somrarna i Skåne och delar av vintrarna i Stockholm.

Han umgicks i Stockholm säkerligen i ”de rätta kretsarna” och 1764 utnämndes han till *hovjunkare*. Barnekow levde i alla avseenden på stor fot. När greve Adam Horn hämtade Gustav III:s blivande brud Sofia Magdalena av Danmark, åtföljde baron Barnekow ambassaden med ett följe, som passade en minister, enligt ett samtida vittne.

Man kan anta att det bakom denna resa - att vara bland de första att möta den blivande konungens gemål - också fanns en viss beräkning. Eller som det står i Johan Gabriel Oxenstiernas tal:

Längtan att se ett nästgränsande rike, och ännu mera den, att först hylla den Prinsessa Sverige skulle vörda för sin Drottning, förmådde honom att som Kavaljer vilja medfölja den ambassad till Köpenhamn som förrättades av Riks-Rådet greve Adam Horn. Denna resa utgjorde ett kärt ämne för hans minne. Han fägnades av att hafva varit en af dem som till Sverige ledsagat en älskad Drottning och sedan hon vunnit alla sina undersåtars hjertan, gladdes han, att han bland Svenskars allmänna offer ha framburit de första.

Utbyggnaden av Björnstorp och att han i övrigt, som Barfod skriver ”var böjd för ett praktfullt och komfortabelt levnads-sätt” satte sina spår i ekonomin.

Han försökte nog spara, därom vittnar 1767 års kyrkostrid i Gödelöv. Efter de omfattande renoverings- och byggnadsarbetena på Björnstorp var han tvungen att minska godsets utgifter. Han beslöt att lägga ned och riva Gödelövs kyrka och beordrade församlingen att gå till Genarp i stället. Detta möttes av högljudda protester från byborna och när arbetare kom för att påbörja rivningen tvingades de bort av uppretade Gödelövsbor med liar och stenkastning.

Barfod konstaterade torrt att försköningen av Björnstorp:

... fordrade stora omkostnader, och då gårdens avkastning, som ej är särdeles stor, ej var tillräcklig för denna lysande hushållning, spådde man illa om hela härligheten. Baron Barnekow, som blivit benådad med hovjunkaretitel, tycktes förblindad av samma tanke som gjort mången arvinges fall, nämligen att en så lättåtkommen förmögenhet var outöslig.

*Kongl. Kammarherren, Friherre
Adolf Fredrik Barnekow.
Född d. 6 Juni 1744. Dödd d. 4 Sept. 1787.*

Adolf Fredrik Barnekows Riddaresköld i Par Bricole. Miniatyrsköld i Par Bricoles arkiv utförd av John Ericsson 1940. Barnekows födelsedatum skall vara 8 april 1744. Foto: Mats Hayen.

År 1767 tvingades han sälja tillbaka Björnstorp till baron Gyllenkrook med en förlust på 40 000 daler.

Efter detta kom han i svåra omständigheter. Han togs om hand av sina syskon, vilka underhöll honom och hans dräng.

Vad gör en man av god börd och uppenbarligen med goda seder och manér som mer eller mindre gått i konkurs? Jo, han försöker gifta sig rikt! Barfod skrev:

Han vände sig med sin kärlek till fältmarskalken Hamiltons äldsta dotter, Florentina Henrietta, vilken med sin ålders oskuld förenade det bästa hjärta och lyste av en verklig fågning. Han, ung och älskvärd, vann hennes tycke, men faderns tillstånd stod ej att vinna. Denne herre, stor hushållare, hade i den vägen mycket att påminna mot friaren samt yttrade sig med de ord, som äro den giriges vanliga text, all, *då han var god och hon var god*, bleve där bara armod av.

Adolf Fredrik Barnekow kom att förbli ogift och barnlös.

Släkten Barnekow var stor och ingift i många av de skånska adelsläkterna. Baron Barnekow kom mer eller mindre att utvecklas till familjens och den skånska adelns arkitekt. Den mesta tiden tillbringade han på Skabersjö, där hans syster Ulrika Christina bodde, gift med greve Tage Thott. Familjen Thott är förresten fortfarande herrar av Skabersjö. Här utformade han inte bara trädgården utan inredde också stora delar av slottet av vilka särskilt salongen blivit berömd.

De följande åren kom han som tidigare att omväxlande bo i Skåne hos släkten och i Stockholm. På modern svenska skulle man kunna säga att han hade ett stort nätverk som han också utnyttjade. Uppenbarligen var han också en väl sedd gäst.

Under sina resor 1768–69 i Skåne upprättade Barnekow en resedagbok som innehåller en mängd skisser och enklare ritningar över såväl trädgårdar som byggnader.

Han fick ett stort inflytande över många byggnadsprojekt i Skåne – och påverkade utformningen av framförallt trädgårdar till många slott och herresäten. Bland dessa kan nämnas Christinehof, Häckeberga, Örtofta, Hviderup, Övedskloster och Maltesholm.

Åren 1770–72 företog Barnekow tillsammans med baron Emmanuel De Geer en längre studieresa runt om i Europa. Resan gick först till Berlin dit han kom genom Danmark och via Hamburg. Efter att också studerat Potsdam gick resan vidare till Dresden, genom Böhmen till Wien, där han bland annat fick tillfälle att se de två stora regenterna, kungen av Preussen och den österrikiske kejsaren träffas. Han for vidare genom Tyskland, med besök bland annat i München och, som den konstnärssjäl han också var, i Paris, där han tillbringade en vinter.

Han for sedan vidare till England där han studerade den engelska trädgårdskonsten.

Johan Gabriel Oxenstierna skriver:

När tecknaren beundrar de präktiga trädgårdar, de vidsträckta parker, der jorden, lemnad åt sin frikostighet, tål konstens städning, men ej dess förtryck, igenkänner den vise, i själva prydnaden av Engländarens boningar, samma anda som i skiftningen af hans lagar.

Besöket i England satte sina spår inte bara i Skånska slotts-trädgårdar utan också i Stockholms närhet. Kung Gustaf III fick på slottet Ekolsund möjlighet att omsätta sitt stora intresse för landskapsarkitektur och det är belagt att Adolf Fredrik Barnekow inspirerade Gustav III till att införa den nya, engelska stilen på Ekolsund.

År 1774 förbättrades situationen för Barnekow. Han utnämndes till kammarherre hos hertiginna av Södermanland, Hedvig Elisabeth Charlotta av Holstein-Gottorp.

För Barnekow var det en statushöjning och sannolikt också av viss ekonomisk betydelse.

Man ska här komma ihåg att Gustav III:s yngre bror Karl, hertigen av Södermanland, som sedermera blev kung Karl XIII, var den mest betydande frimuraren i Sverige vid denna tid. Att Adolf Fredrik därmed också blev frimurare framstår som självklart. Genom sin tjänst som kammarherre kom han att få mindre tid över till sådant han tidigare ägnat sig åt, att vara släktens och även andras arkitekt.

År 1776 fick Barnekow ytterligare en beställning – han efterträdde baron Gustav Ehrensvärd som högste chef för Operan eller som det hette på den tiden: *Kungliga Teatern*.

År 1777 invaldes han i den av Gustav III instiftade Kungliga Musikaliska Akademien, som nr 74. Han var dess preses 1777–1781. Barnekows insatser som teaterchef har fått blandade omdömen. I *Svenska Teatern under Gustavianska tidevarvet* (1913) kommenterar Nils Personne hans insatser:

Hade Ehrensvärd av den kritiske Fersen fått ett ganska klenit vitsord, borde hans 1776 utnämnde efterträdare, friherre Adolf Fredrik Barnekow, förtjänat ett ännu sämre. Barnekow var säkerligen en fint bildad och för sitt värv intresserad man men hans förmåga tycks dock ej ha motsvarat viljan.

I april 1779 gjorde den kritiske Carl Christopher Gjörwell följande beskrivning av tillståndet:

Eljest är hela operaverket i aftagande. Fru Olin förlorar aldrig sin konst, men väl gracerna i sin sång. Stenborg höres rätt nu ej mera. Fru Augusti sjunger täckt, men spelar matt. Den lilla tyskan Sjunger svagt, bär sig enfaldigt åt. M:lle Baptiste och Karsten är väl vår ressource, men de kunna omöjligan fylla hela spelet. Körerna skrala illa, och figuranterna äro tungbenta.

Efter mycket kritik begärde baron Barnekow i februari 1780 sitt avsked och får då av kungen till svar:

Gärna, min baron, men ni är så god och blir kvar, till dess jag får en annan direktör.

Greve Gustaf Ehrensvärd skrev i sin dagbok 1780:

Den 12 juni skötte Barnekow vid uppförandet av ”Iphigénie”, utan att veta om det sin direktörssyssla för sista gången. Just som han skulle lämna scenen, skedde dekorationsförändringen till sista akten. Direktören fastnade i en kuliss och stupade kullerbytta öfver Agamannons skepp. [...] På det sättet läser ingen direktör af spektaklerna kommit ifrån dem, och denna händelse innebär historien över hela dess förvaltning.

I Johan Gabriel Oxenstiernas tidigare nämnda Åminnelse-Tal i Frimurarorden tecknas en delvis annan bild av tiden som operachef:

Aldrig hade smaken och vitterheten hyllat en värdigare Öfverherre, och aldrig konsterna undergifvit sig en upplystare styresman.

Men Oxenstierna sade också i samma tal:

... han lemnade likväl denna befattning, dels tröttad av de besvär den medförde, dels genom en aftagande helsa skild från lynnet av de lekande ämnen han förestod.

Men man ska här komma ihåg att Adolf Fredrik Barnekow, när han tillträdde som teaterdirektör, var 32 år gammal och att det säkerligen inte var lätt att utan erfarenhet av teaterverksamhet bli chef för en institution som Kungliga Operan.

Hans hälsa var vid denna tid inte den bästa.

På grund av detta vistades han ofta utanför Stockholm. Han åtnjöt dock fortfarande konungens gunst och blev vid särskilda tillfällen utsedd till ledamot av Övre Borgrätten.

Vid Hertigen av Smålands, den blivande Gustav IV Adolf, födelse blev han utnämnd till riddare av Nordstjärneorden.

År 1787 begav han sig på sin årliga sommarresa till Skåne. Han besökte sin sjuka systerdotter i Pilshult och blev där smittad av den halssjukdom som några dagar senare skulle ta hans liv. Han dog på Vittskövle den 4 september 1787, endast 43 år gammal.

Adolf Fredrik Barnekow var vid sin död Guvernör och Riddare i Par Bricole, med nummer ett i Sällskapets matrikel och med intagningsdatum den 10 november 1779.

Hur kom det sig då att han fick nummer ett i Sällskapets matrikel? Han var, så vitt kan utläsas av protokoll och anteckningar från de tidigaste åren, ingen flitig bricolist.

Men Barnekow var en man med kvalifikationer. Olof Kexél anhöll vid ett tillfälle att han måtte låta kalla sig till Par Bricoles Generalordförande, men Barnekow avböjde på grund av tilltagande sjuklighet och bekymmer.

I sitt parentationstal på våren 1788 framhöll Kexél att ingen kunde likna denne ädling i *Munterhet och Artiga Påfund* samt att Sällskapet Par Bricole i honom *förlorat en av sina grundläggare*.

Den första matrikeln i Par Bricole upprättades som sagt av Olof Kexél, som förutom att han var drivande kraft vid bildandet av vårt sällskap också var sekreterare vid direktionen för Kungliga Operan. En inte alltför vågad gissning är att den gode Olof Kexel insåg det kloka i att ge nummer ett till sin chef – särskilt som denne inte bara var en man som ingen kunde likna i *Munterhet och Artiga påfund*, utan som också bevisligen hade mycket goda kontakter såväl med hovet som i andra inflytelserika kretsar.

*Installationstal av Lennart Fahlback i den Bacchanaliska
Akademien vid dess sammanträde den 16–17 april 2010.*

Läs mer

Barfod, Johan Christopher, *Märkvärdigheter rörande skånska adeln*, Norstedt, Stockholm, 1925.

Kinberg, August, *Par Bricoles gustavianska period. Personhistoriska anteckningar till den äldsta matrikeln*, Stockholm 1903.

Oxenstierna, Johan Gabriel, ”Åminnelsetal över friherre Adolf Fredrik Barnekow, hållet år 1788 i Svenska Frimurarorden”.

Personne, Nils, *Svenska teatern: några anteckningar. Del I. Under gustavianska tidevarvet jämte en återblick på dess tidigare öden*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1913

Schwerin, Hans Hugold Julius von, *Skånska herrgårdar efter Roskildefreden: en konsthistorisk undersökning av den Skånska herrgårdsarkitekturens utveckling efter provinsens övergång till Sverige och fram till det nittonde seklets inbrott*, Lund, 1932.